

"Μακάριον ἔστι μάλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν¹": ἡ ευαγγελικὴ αὐτὴ ρῆσις που ἀναδεικνύει τὴν ἀξία τῆς προσφορᾶς βρῖσκει τοὺς καλύτερους ἐκφραστὲς τῆς στα πρόσωπα τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν μας. Συναχθῆκαμε σήμερα στὸν ἱερό αὐτὸ ναὸ γιὰ νὰ ἀποδώσουμε τὴν οφειλόμενη τιμὴ σὲ ὅλους ἐκείνους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, που ἀφιέρωσαν τὴ ζωὴ τους σὲ ἔργα εὐποίας ἀφήνοντας ἀνεξίτηλο τὸ ἀποτύπωμά τους στὸν τόπο. Τα λόγια μας θὰ εἶναι πάντα φτωχὰ καὶ με δυσκολία θὰ μποροῦν νὰ ἀποδώσουν τὸ μεγαλεῖο τῶν δωρεῶν τους. Πρόκειται γιὰ σημαίνουσες προσωπικότητες, γιὰ ἀνθρώπους που ἐπέδειξαν ἀληθινὸ μεγαλεῖο ψυχῆς. Με πραγματικὴ αὐταπάρνηση καὶ ἀνιδιοτέλεια προσέφεραν ὅ, τι διέθεταν γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ. Κινούμενοι ἀπὸ γενναιοδωρία καὶ φιλοπατρία οραματίστηκαν μιὰ Ἑλλάδα ἰσχυρὴ καὶ λαμπρὴ στα πρότυπα ἄλλων ἐυρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ δαπάνησαν μεγάλο τμῆμα ἢ καὶ ολόκληρες τὶς περιουσίες τους γιὰ νὰ τὸ πετύχουν.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς μας εὐεργέτες γεννήθηκαν στὴν Ἑπειρο καὶ εἰδικότερα στα Γιάννενα ἀλλὰ καὶ στὴν ἐυρύτερη περιοχὴ. Οἱ πῖο πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐζῆσαν στὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα τους ἀλλὰ στο ἐξωτερικὸ, εἴτε γιὰ σπουδὲς εἴτε γιὰ οικονομικοὺς λόγους. Δούλεψαν πολὺ σκληρὰ γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὰ πλοῦτή τους. Ἡ ξενιτιά τους πότιζε νοσταλγία, ἀγάπη καὶ πόνο γιὰ τὸν τόπο τους. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἀκόμα τοῦ οθωμανικοῦ ζυγοῦ ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ἡ ἀνάγκη γιὰ πνευματικὴ καὶ οικονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας ἦταν ἐπιτακτικὴ. Πολλοὶ εὐποροὶ ὁμογενεῖς ἀνταποκρίθηκαν με ἀποφασιστικὴ διαθέτοντας μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὴ δημιουργία ἐκπαιδευτικῶν καὶ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων, υποδομῶν που θὰ ἐνίσχυαν τὸν ἀγῶνα γιὰ ἀνεξαρτησία ἀρχικὰ καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου θὰ συντελοῦσαν στὴν ἀνασύστασις τῆς ἐλεύθερης πατρίδας. Τὸ νεοσύστατο ἐλληνικὸ κράτος στηρίχθηκε, σὲ μεγάλο βαθμὸ, στὶς χορηγίες τῶν εὐεργετῶν. Τὸ Ζάππειο, ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, τὸ Καποδιστριακὸ Πανεπιστήμιο, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τὸ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο, τὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, τὸ Ἀστεροσκοπεῖο Ἀθηνῶν, τὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο, ἡ Ἐθνικὴ Πινακοθήκη, τὸ Ἀρσάκειο, ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ κι ἄλλα δημόσια κτήρια μαρτυροῦν τὴν γνήσια ἀγάπη καὶ τὸ ὄραμα τῶν εὐπατριδῶν γιὰ μιὰ Ἑλλάδα ἀντάξια τῆς παράδοσός της.

Με τὴν ἐμπειρία καὶ τὴ θαυμαστὴ διορατικότητά της ἀγαθῆς προαίρεσής τους ἀντιλήφθηκαν νωρὶς τὶς προκλήσεις τῆς ἐποχῆς τους καὶ με ρεαλισμὸ συνέβαλαν ἐμπράκτως στὴν ἀντιμετώπισή τους θέτοντας, ταυτόχρονα, στέρεες βάσεις ἐνός

¹ Πραξ 20,35

καλύτερου μέλλοντος για τον τόπο. Η προσφορά τους δεν περιορίζεται μόνο στην παροχή χρημάτων ή υλικών αγαθών. Οι εμπνευσμένες ενέργειές τους στόχευαν στην πρόοδο και την ανάπτυξη της πατρίδας. Γνώριζαν καλά πως η προαγωγή και η εξέλιξη κάθε ανθρώπου μεμονωμένα αλλά και της κοινωνίας συνολικά εξασφαλίζεται από τη μόρφωση, την ορθοδοξία και την απαλλαγή από τη φτώχεια. Όλα αυτά τα ενίσχυσαν με κάθε τρόπο, ανοίγοντας το δρόμο για τις επόμενες γενιές.

Πρωταρχικό τους μέλημα ήταν η ενίσχυση της παιδείας για την πνευματική αναγέννηση του ελληνισμού. Θιασώτες της πεποίθησης ότι χωρίς παιδεία δεν στερεώνεται ελευθερία, ούτε υπάρχει προκοπή αληθινή στην κοινωνία, δρομολόγησαν και υλοποίησαν αναρίθμητες πρωτοβουλίες για το φωτισμό των συμπατριωτών τους.

Είναι άξιο αναφοράς ότι με δικά τους έξοδα ανέλαβαν την έκδοση σημαντικού αριθμού βιβλίων διδασκάλων του Γένους. Με τον τρόπο αυτό ενίσχυσαν τη μεταλαμπάδευση των ιδεών και των επιστημονικών δεδομένων του Διαφωτισμού στην Ελλάδα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι Ζωσιμάδες χρηματοδότησαν την έκδοση μεγάλου αριθμού συγγραμμάτων και μεταφράσεων που διανέμονταν δωρεάν σε όλους. Χωρίς υπερβολή δεν υπήρχε ελληνικό βιβλίο που να κυκλοφορούσε σε οποιοδήποτε μέρος της Ευρώπης χωρίς τη συμμετοχή τους στην έκδοσή του². Οι Ζωσιμάδες συνέδεσαν το όνομά τους με την έκδοση του έργου του Αδαμάντιου Κοραή και με τη διάδοση θεολογικών συγγραμμάτων – από τα οποία ξεχωρίζουν τα πονήματα του Ευγενίου Βουλγάρεως και το περίφημο έργο «Κυριακοδρόμια των Ευαγγελίων και των Αποστόλων» του Νικηφόρου Θεοτόκη.

Οι ηπειρώτες ευεργέτες δαπάνησαν υπέρογκα ποσά για τη σύσταση και λειτουργία σχολείων, Ανωτέρων σχολών και Βιβλιοθηκών σε μεγάλες πόλεις της Ελλάδας, στις ιδιαίτερες πατρίδες τους, ακόμη και σε χωριά. Ειδικότερα, τα σπουδαιότερα σχολεία στα Γιάννενα ήταν η Επιφάνειος Σχολή, η Πρώτη Σχολή Ιωαννίνων (η μετέπειτα Μπαλαναία), η Μαρουτσαία, η Καπλάνειος, η Ζωσιμαία Σχολή. Στις αίθουσές τους οι μαθητές απολάμβαναν υψηλού επιπέδου μόρφωση από μεγάλους διδασκάλους του γένους όπως ο Μεθόδιος Ανθρακίτης στη Σχολή Γκιούμα, ο Ευγένιος Βούλγαρης στην Μαρουτσαία Σχολή και ο Αθανάσιος Ψαλίδας στην Καπλάνειο Σχολή. Η Καπλάνειος, μάλιστα, διέθετε βιβλιοθήκη και όργανα για τα πειράματα στα μαθήματα της φυσικής και της χημείας. Μετά από τη μεγάλη πυρκαγιά του 1820-22

² Διαθήκη του αοίδιμου Νικολάου Π. Ζωσιμά, εν Μόσχα, εκ της Τυπογραφίας Α. Σεμέν, 1884 σελ 12

που οδήγησε στην ολοσχερή καταστροφή των σχολείων των Ιωαννίνων και των αξιόλογων βιβλιοθηκών τους, ο Νικόλαος και ο Ζώης Ζωσιμάς επανίδρυσαν το πρώτο Ανώτερο Σχολείο στα Ιωάννινα, τη Ζωσιμαία Σχολή. Εκεί στεγάστηκε και Βιβλιοθήκη, στην οποία συγκεντρώθηκαν όλα τα διασωθέντα βιβλία από τις δύο προϋπάρχουσες των Σχολών Καπλανείου και Μπαλαναίας. Εμπλουτιζόταν ανελλιπώς από τον ίδιο τον Νικόλαο με τα βιβλία που εκδίδονταν ή αγοράζονταν με δαπάνες της Αδελφότητας των Ζωσιμάδων. Αργότερα η Βιβλιοθήκη αποσπάστηκε από τη Σχολή και μετατράπηκε σε ανεξάρτητη με την ίδια ονομασία³. Η Ζωσιμαία Σχολή κατέστη μία από τις σπουδαιότερες του Γένους και ανέδειξε επιφανείς λόγιους, οι οποίοι συνέβαλαν στην απελευθέρωση κι αναγέννηση της Ελλάδας.

Οι εθνικοί μας ευεργέτες στράφηκαν με φιλάνθρωπο ενδιαφέρον στην ανάγκη του εμπειρίστατου και πρόταξαν στιβαρά χείρα βοήθειας. Εξαγόραζαν τις ποινές φυλακισμένων για χρέη. Χορηγούσαν υποτροφίες σε φτωχούς μαθητές που πρόκοβαν στα γράμματα και έδιναν χρηματικά βραβεία στους αριστούχους. Προικοδοτούσαν άπορα κορίτσια αμερόληπτα, κατέβαλαν σημαντικά χρηματικά βοηθήματα σε χήρες, ορφανά και ενδεείς είτε σε μηνιαία βάση είτε πριν από τις εορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα. Δημιούργησαν υποδομές υγείας και κοινωνικής πρόνοιας. Η Αγγελική Παπάζογλου παραχώρησε το σπίτι της για την δημιουργία υφαντικής σχολής για τα φτωχά κορίτσια⁴ ενώ το 1887 εγκαινιάστηκε το Οικοτροφείο αρρένων Γεωργίου Σταύρου για να «διδάσκονται [τα ορφανά] την ιεράν κατήχησιν, ολίγα γραμματικά, αφού μάθωσι και τέχνας⁵». Ο Γεώργιος Χατζηκώνστας είχε τη βούληση και μερίμνησε στη διαθήκη του για την ανέγερση, λειτουργία και συντήρηση νοσοκομείου⁶ και, ομοίως, ο Νικόλαος Ζωσιμάς για την ανέγερση, λειτουργία και συντήρηση Γηροκομείου για τους «πτωχούς, γέροντες και γερόντισσας αδυνάτους» των Ιωαννίνων⁷.

Η πίστη τους στον Τριαδικό Θεό άγγιζε βαθιά την ψυχή τους. Όταν ο Νικόλαος Ζωσιμάς συνέτασσε τη διαθήκη του ευχαριστούσε τον Θεό για την περιουσία που του χαρίστηκε από την άπειρη ευσπλαχνία του πανάγαθου Θεού και δέονταν, όπως και ο

³ [Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη Ιωαννίνων](#), ανακτήθηκε στις 2/11/2024

⁴ *Η διαθήκη της Αγγελικής Αλ. Παπάζογλου αποβιωβιωσάσης εν Ιωαννίνοις την 13 Μαρτίου 1891 / Εκδεδομένη υπό Δημητρίου Χασιάτου κληρονόμου αυτής*, Αθήνησι: Τύποις Παρασκευά Λεώνη, 1891. σελ 7

⁵ *Διαθήκαι των αιμνήστων ευεργετών των Ιωαννίνων*, Αθήνησιν, εκ του Τυπογραφείου των αδελφών Περρή, 1887 σελ. 134

⁶ *Διαθήκαι των αιμνήστων ευεργετών των Ιωαννίνων*, Αθήνησιν, εκ του Τυπογραφείου των αδελφών Περρή, 1887 σελ. 57

⁷ *Διαθήκη του αιδίμου Νικολάου Π. Ζωσιμά*, εν Μόσχαι, εκ της Τυπογραφίας Α. Σεμέν, 1884 σελ 78

Ζώης Καπλάνης⁸, στη θεία αγαθότητα να τον φωτίσει ώστε να διαθέσει τα υπάρχοντά του «κατ' ευαρέστησην του παναγίου Αυτού θελήματος⁹». Είναι γνώρισμα φιλόθεης ψυχής όταν πράττει τα έργα της αρετής, να τα αποδίδει στον Θεό και όχι στον εαυτό της. Η λιτότητα και η σεμνότητα του βίου τους, που σε ορισμένες περιπτώσεις έφτανε έως την ηθελημένη παραίτηση από τη δημιουργία οικογένειας και τις κοσμικές απολαύσεις χάριν της πατρίδας και του πάσχοντα, αποτυπώνει ένα φρόνημα αυταπάρνησης και αυτοθυσίας. Παραιτήθηκαν από αυτά που δικαιούνταν, για να χωρέσει στην καρδιά τους ο πλησίον. Προσέφεραν την αγάπη τους δωρεάν, χωρίς έπαρση, κρυφά, χωρίς τιμητικές διακρίσεις και βραβεία, ανιδιοτελώς. Πολύ και προς όλους αδιακρίτως. Η ευεργετική προσφορά τους δεν περιορίστηκε στους συμπατριώτες τους αλλά επεκτάθηκε και στις χώρες στις οποίες έζησαν και μεγαλούργησαν, καθώς και εκεί στήριξαν οικονομικά νοσοκομεία, εκπαιδευτικά ιδρύματα, και βοήθησαν πολλούς αναξιοπαθόντες.

Ανήγειραν, ανακαίνισαν και καλλώπισαν πλήθος ιερών ναών και μοναστηριών στην πόλη των Ιωαννίνων και στην περιφέρεια. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα της εκ βάθρων ανοικοδόμησης των ενοριακών ναών που είχαν καταστραφεί από την πυρκαγιά του 1820 με δαπάνη της Ζωσιμαίας Αδελφότητας και άλλων ευεργετών συμπεριλαμβανομένου και του ιερού μητροπολιτικού ναού αγίου Αθανασίου¹⁰.

Ο κατάλογος των ηπειρωτών ευεργετών είναι μακρύς και οι αγαθοεργίες τους συγκινητικά πολλές• αυτό καθιστά δύσκολο να τους μνημονεύσουμε στο σύνολό τους. Οφείλουμε ωστόσο, να μην παραλείψουμε την αναφορά και στους νεώτερους ευεργέτες, δηλαδή εκείνους που έζησαν και έδρασαν από την απελευθέρωση της πόλης και μετά. Δημήτριος Μέκκιος, Χρήστος Πάτσης, Ιωάννης Καμπέρης και πολλοί ακόμη, που με απaráμιλλο ζήλο και αυξημένο αίσθημα κοινωνικής αλληλεγγύης προσέφεραν από το περίσσευμα ή το υστέρημά τους για να αμβλύνουν κοινωνικές ανισότητες και να στηρίζουν οικονομικά τα ιδρύματα, νοσοκομεία και πανεπιστήμια του τόπου μας.

"Μακάριον έστι μάλλον δίδοναι ή λαμβάνειν¹¹". Δυστυχώς σήμερα διανύουμε μια δύσκολη περίοδο που τη χαρακτηρίζει κρίση σε πολλά επίπεδα, με πιο έντονη την κρίση των αξιών. Η αυταπάρνηση και η ανιδιοτέλεια μας εγκαταλείπουν όλο και

⁸ Σπάνια ευποιίας έργα του Ζώη Κωνσταντίνου Καπλάνη, Μόσχα 1809, σελ 29

⁹ Διαθήκη του αοιδίμου Νικολάου Π. Ζωσιμά, εν Μόσχα, εκ της Τυπογραφίας Α. Σεμέν, 1884 σελ 28,30

¹⁰ [Ιερός μητροπολιτικός ναός αγίου Αθανασίου](#), Ιερά Μητρόπολις Ιωαννίνων, ανακτήθηκε στις 3/11/2024

¹¹ Πραξ 20,35

περισσότερο. Σήμερα επομένως είναι πιο επιτακτικό από ποτέ να μην λησμονούμε το έργο αυτών των σπουδαίων ανθρώπων. Οι ευεργέτες μας αποτελούν διαχρονικά πρότυπα πίστης, αλtruισμού, ανθρωπισμού, προκοπής, σύνεσης και ήθους. Έδωσαν τα πάντα χωρίς να περιμένουν αναγνώριση ή ανταπόδοση, τους ενδιέφερε μόνο η προσφορά. Γι αυτό και τους μνημονεύουμε πάντα, γι αυτό και πάντα τους ευχαριστούμε για όσα μας κληροδότησαν. Ενώ εκείνοι σωπαίνουν, οι αγαθοεργίες τους θα τους υπερασπίζονται παντοτινά.